

YTTRANDE
Dnr Ku2019/00550/KO
Regeringskansliet
Kulturdepartementet
103 33 Stockholm

Stockholm den 4 oktober 2019

Rapporten Demokratins skattkammare – Förslag till en nationell biblioteksstrategi

Sammanfattande synpunkter

Svensk biblioteksförning ser fram emot att regeringen fastställer en strategi för det samlade biblioteksväsendet. Det behövs en tydlig färdriktning med konkreta åtgärder så att biblioteken ges bättre förutsättningar att vara en kraft för förändring för individen och samhället.

I förslaget till nationell biblioteksstrategi finns åtgärder som skulle innebära en långsiktig förstärkning av biblioteksväsendet. Vi delar helt bedömningen att det finns behov av mer resurser inom sektorn i sin helhet. Vi delar också bedömningen om det kloka i att använda dessa ökade resurser på ett strategiskt sätt för användarnas bästa. Alla områden som strategin lägger förslag kring är vidare sådana där det behövs framåtsyftande åtgärder för vårt gemensamma biblioteksväsende.

Svensk biblioteksförning vill särskilt framhålla att:

- det finns ett stort behov av att säkerställa en likvärdig medietillgång över hela landet, oavsett vilket format som användarna efterfrågar. En nationell digital infrastruktur är därför högt prioriterad,
- den bristande tillgången till bemannade skolbibliotek är ohållbar och ger en skola med bristande likvärdighet. Skollagen behöver ändras så att det tydligt framgår vilken bemanning som krävs för en väl fungerande skolbiblioteksverksamhet,
- vi delar strategins bedömning att det finns behov av att stärka förutsättningarna för minoritetsspråken och att ge utökade uppdrag till de bibliotek som redan idag har specialkompetens inom området,

- vi delar bedömningen att medieförsörjningen för personer med annat modersmål än svenska behöver förstärkas, liksom kompetensutvecklingen inom detta område,
- vi är positiva till att peka ut en biblioteksmyndighet med uppdrag att stödja den nationella biblioteksutvecklingen. Det behöver dock göras en fördjupad analys om exakt vilket ansvar som ska läggas på en biblioteksmyndighet och vilka uppgifter som bättre utförs av andra instanser,
- vi delar strategins bedömning att kompetensförsörjningen inom sektorn är en brådskande fråga som måste få en tillfredsställande lösning.

Allmänt

”Bibliotek är en kraft för förändring. År 2030 har Sverige ett samverkande nät av bibliotek med uppgift att möta invånarnas behov av läsning, kunskap, kultur och delaktighet – genom hela livet. Biblioteken erbjuder sömlösa digitala tjänster och är ett stöd för såväl invånarnas informationsförsörjning som kunskapssamhällets utveckling. Bibliotek är en självklar aktör för samarbeten i lokalsamhället. Inom utbildningssektorn, yrkeslivet, sjukvården, myndigheter och andra samhällsfunktioner är biblioteken en garant för kunskap.” Så inleds den vision för det svenska biblioteksväsendet som Svensk biblioteks förening fastställde i maj 2019.

Demokratiska och hållbara samhällen bygger på delaktighet på jämlika villkor. Vi ser ett antal utmaningar i dagens Sverige; hållbarhet, livslångt lärande, integration, demografi och digitalisering. Vi ser också ökande klyftor mellan människor och mellan olika delar av landet. Biblioteken har en viktig roll att spela inom alla dessa områden.

Sverige har länge saknat en nationell bibliotekspolitik. Nuvarande bibliotekslag är en ramlag som endast pekar ut de övergripande målsättningarna och prioriterade områdena för det samlade biblioteksväsendet. Mot bakgrund av detta har vi länge argumenterat för behovet av en nationell strategi för att formulera visioner om bibliotekens roll i framtiden, ta fram strategier för att förverkliga målen, öka samarbetet mellan biblioteken samt förtydliga ansvarsfördelningen. Därför ställde vi oss positiva till det uppdrag som den förra regeringen gav till Kungliga biblioteket 2015.

Arbetet som ligger till grund för förslaget till nationell biblioteksstrategi har varit omfattande. Ett stort antal rapporter har presenterats och arbetet har präglats av stor öppenhet där många har fått komma till tals. I detta arbete har Svensk biblioteks förening försökt spela en konstruktiv och aktiv roll.

Förslaget till den nationella biblioteksstrategin ser väl fungerande bibliotek som ett medel för att stärka demokratin, vilket är naturligt. Biblioteken är till för alla, oavsett förutsättningar och behov. Indelningen i områden (Läsning, Samhällets öppna rum, Forskning, Nationella digitala bibliotekstjänster samt Gemensam infrastruktur) är också pedagogisk och översiktlig.

Många av de åtgärder som strategin lyfter pågår redan och det är väsentligt att detta fullföljs för att målsättningarna ska uppnås. Vi vill här särskilt framhålla övergången till ett öppet

vetenskapssystem, vilket är en förutsättning för att alla ska kunna ta del av forskning. EU:s upphovsrättsdirektiv måste också implementeras i svensk lagstiftning på ett sätt som ger största möjliga utrymme åt det samlade biblioteksväsendet till att bidra till innovation, tillgängliggörande av samlingar, kunskapsspridning och det livslånga lärandet.

Vi hade gärna sett mer offensiva skrivningar om specialbiblioteken och deras viktiga och mångfacetterade uppdrag. Först och främst måste informationsförsörjningen inom statliga myndigheter säkerställas, vilket framgår tydligt av vår och KB:s rapport *På vetenskaplig grund?*

Ytterligare ett område som förslaget till strategin berör är integritet. Bibliotekssekretessen, som nyligen utökats, måste självklart värnas, men samtliga uppgifter om personers användning av biblioteksverksamhet måste omfattas av sekretess. En utredning om detta bör därför tillsättas omgående.

Slutligen handlar en framgångsrik biblioteksstrategi om resurser och samverkan. Det är uppenbart att kommuner och regioner går mot sämre tider ekonomiskt och redan inför 2019 angav nästan var fjärde kommun att de tänkte minska anslagen till sina folkbibliotek. För att strategin ska bli framgångsrik krävs därför att samtliga huvudmän tar ansvar för sin egen verksamhet, och exempelvis inte använder ökade statliga resurser för att kompensera för lokala nedskärningar. Det allmänna biblioteksväsendet är också uppbyggt av statliga, regionala och kommunala verksamheter, alla med sina demokratiskt valda huvudmän. Ska en biblioteksstrategi få effekt måste dessa kunna samverka utifrån en ömsesidig respekt och förståelse kring roll- och ansvarsfördelning. Det bör vara en tydlig utgångspunkt i en kommande strategi.

Reformförslagen

Förslaget till strategi innehåller sex reformområden med konkreta förslag, med en beräknad prislapp på 250 miljoner kronor årligen i ökat stöd från staten. Vi ser det, som tidigare nämnts, som nödvändigt att staten ökar det samlade stödet till sektorn. Däremot ställer vi oss frågande till om de medel som föreslås räcker till för att finansiera strategins förslag, samt om förslagen är rätt valda utifrån bibliotekssektorns utmaningar och behov.

Stärkta skolbibliotek

Strategin föreslår att det inrättas ett nationellt kunskapscenter för skolbiblioteksfrågor för att ge kompetensutveckling till personalgrupper som har kontakt med skolbiblioteksområdet, samt stärkt medieförsörjning genom de föreslagna nationella digitala bibliotekstjänsterna. Strategin skriver mycket klokt om skolbibliotek och att dagens bristande tillgång till bemannade skolbibliotek är ohållbar och ger en skola med bristande likvärdighet. Förslaget om att skapa ett nationellt kunskapscenter är bra. Vi delar också bedömningen att skolbiblioteken skulle ha stor nytta av en stärkt e-medieförsörjning med statligt stöd. Men problemet med den akuta bristen på skolbibliotekarier löses inte med vare sig kompetenscenter eller förbättrad medieförsörjning. Vi har beräknat att skolan behöver en långsiktig förstärkning på 1,5 miljarder för att uppnå en godtagbar bemanning av skolbiblioteken. Därför har vi fortsatt höga förväntningar på skolhuvudmännen, samt att regeringen ska infria sitt löfte om skolbibliotek från regeringsförklaringen i januari 2019.

Stärkta bibliotek för nationella minoriteter och urfolk

Strategin föreslår att biblioteken för de nationella minoriteterna tilldelas uppdrag och resurser för sina språkområden, bland annat för medieförsörjning och distribution. Vi delar strategins bedömning om behoven att stärka förutsättningarna för minoritetsspråken och det är lämpligt att peka ut de bibliotek som redan idag har specialkompetens inom området.

Stärkt mångspråkig verksamhet

Strategin argumenterar för att medieförsörjningen för personer med annat modersmål än svenska behöver förstärkas. Folk- och skolbiblioteken behöver även ökat stöd för kompetensutveckling för att tillgodose behoven inom detta område. Biblioteken öppnar upp dörrar in i det svenska samhället och gör stora insatser, vilket inte minst visats under de senaste årens flyktingvåg. Men möjligheten att bemöta dessa behov ser väldigt olika ut i olika delar av landet. Vi delar därför bedömningen att medieförsörjningen inom mångspråksområdet i dagsläget inte är likvärdig. Folk- och skolbiblioteken, speciellt i mindre kommuner, har inte heller tillgång till den kompetens som behövs för att möta efterfrågan på området. Det står helt klart att det behövs förstärkningar, men vi menar att behoven är större än de som återfinns i förslaget. Det är också avgörande att en förstärkning når ut till användarna. Vi vill därför se en fortsatt diskussion om hur en förstärkning av den mångspråkiga biblioteksverksamheten ska realiseras.

Stärkta nationella bibliotekstjänster

I förslaget till nationell strategi föreslås att den nationella biblioteksmyndigheten tar fram och driver en digital plattform för olika målgrupper. Redan existerande digitala tjänster bör också få en permanent statlig finansiering. Det finns ett stort behov av att säkerställa en likvärdig medietillgång över hela landet, oavsett vilket format som användarna efterfrågar. Det finns inte heller något egenvärde att stora utvecklingsresurser läggs på många olika tjänster för samma användargrupper. Det väsentliga är frågan om nationella lösningar kan ge användarna en bättre medietillgång och en bättre användarupplevelse än dagens situation. En nationell lösning för e-böcker på folkbibliotek måste också vara förenlig med det kommunala självstyret.

Strategins förslag om massdigitisering av "det mesta som getts ut i landet" är mycket ambitiöst. Att tillgängliggöra vårt gemensamma kunskaps- och kulturarv kräver dock sannolikt betydligt större medel än dem strategin pekar ut för ändamålet. Det behöver också samordnas med övriga ABM-sektorns digitaliseringsarbete. Slutligen behöver det säkerställas att det verkligen ger en förbättrad tillgång för användarna. Vi ställer oss principiellt bakom förslaget men ser fram emot en fördjupad analys av denna fråga.

Stärkt nationell biblioteksmyndighet

KB föreslås få ett tydligare uppdrag att stödja hela sektorn med bland annat infrastruktur, juridik, utveckling och kompetens, utöver förslaget att bygga nationella digitala tjänster. KB föreslås också få uppdraget att följa upp den nationella biblioteksstrategin. Svensk biblioteksförning ställer sig bakom förslaget att peka ut en biblioteksmyndighet med uppdrag att stödja den nationella biblioteksutvecklingen. KB:s uppdrag och roll är idag otydlig och behöver redas ut. Det behöver dock göras en fördjupad analys om exakt vilket ansvar som ska läggas på en biblioteksmyndighet och vilka uppgifter som bättre utförs av andra instanser. Vi vill återigen påtala behovet av att hela biblioteksväsendet och deras

huvudmän både tar ansvar för och ges möjlighet att bidra till samverkan för användarnas bästa. En komplicerande faktor i sammanhanget är att KB ligger under Utbildningsdepartementet, medan många biblioteksfrågor idag sorterar under Kulturdepartementet.

Stärkt nationell struktur för kompetensutveckling inom biblioteksväsendet

Strategin föreslår att det inrättas ett "Bibliotekens oberoende fortbildningsinstitut" enligt modell från andra yrkesgrupper, för att vidareutbilda bibliotekarier och informations-specialister inom alla samhällssektorer och bibliotekstyper. En förutsättning för att strategin ska lyckas med sina målsättningar är en stark bibliotekariekår. Vi delar också strategins bedömning att kompetensförsörjningen inom sektorn är en brådskande fråga som måste få en tillfredsställande lösning. Fler studieplatser samt breddad kompetens är därför båda angelägna frågor där alla huvudmän måste samverka så att användarnas behov bättre kan mötas. Ett nationellt fortbildningsinstitut skulle kunna vara en del av svaret på vissa av dessa utmaningar, men det är de lokala huvudmännens behov som måste styra utformningen av kompetensutvecklingen. Det förutsätter också att huvudmännen prioriterar resurser till kompetensutveckling.

I detta ärende har Svensk biblioteksförnings styrelse beslutat. Karin Linder och Björn Orring har varit föredragande.